

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Partizanų tėvo Simano Lukšos žūtis

Prienų rajono Veiverių valsčiaus Juodbūdžio kaimo ūkininkų Simano (1864–1947) ir Onos (1886–1966) Lukšų bei jų sūnų gyvenimo istorija daugeliui žinoma. Partizanų Juozo-Skirmanto (1921–1951), Stasio-Juodvarnio (1926–1947), Jurgio-Piršlio (1920–1947), Antano-Arūno, gimusio 1923 metais, rėmėjo Vinco (1905–1993), jų Motinos Onos gyvenimo epizodai aprašyti knygoje, moksliuose veikaluose, chrestomatiniame rezistencijos kovos šaltinyje – Juozo Lukšos-Daumanto knygoje „Partizanai“. Deja, kiek mažiau žinomas tėvo Simano Lukšos gyvenimas ir žūtis nuo sovietinių karių ir sribų rankų...

Lukšų šeima gyveno gražiam vienišumui: aplink pievos, kiek toliau Mozūriškių miškas, kelios dešimtys hektarų dirbamos žemės. Iš pirmos santuokos su Marija Valentaite Simanas sulaukė Vaikų: Marijos (1898–1994), Angelės (1900–1930) ir Vinco. Po žmonos Marijos mirties, antroje santuokoje su Ona Vilkaite Simanas sulaukė: Jurgio, Juozo Albino, Antano ir Stasio. Tėvas buvo ramaus būdo ūkininkas. Vaikus leido į Veiverių progimnaziją. Jaunesnieji sūnūs, baigę Kauno „Aušros“ gimnaziją, siekė aukštojo mokslo – studijavo Kauno Vytauto Didžiojo universitete, kol 1944 metų vasarą sugrįžo sovietų okupantas...

Nelaimių buvo ir anksčiau, tačiau tas lemtingas rytas šeimai atnešė neišdildomo skausmo ir kančios...

1947 metų birželio 13-ąją, 4 valandą ryto, dvi NKVD kareivių mašinos puolė Lukšų sodybą ir kulkosvaidžio serija nušovė ten besislapsantį sūnų Jurgį. Slėptuvė buvo sodybos klėtyje, tad pamatęs kareivius, Jurgis traukėsi į Mozūriškių mišką, tačiau kulkosvaidžio serija pavijo rugių lauke... Jurgis gulėjo kraujo klane, žuvo iš karto...

„Kiemė pilna kareivių ir Veiverių sribų. Į kiemą išvaryti visi šeimyniškiai ir kaimynas Tūtlys (Marijos Lukšaitės vyras)... Atpažinti žuvusį attempė ir tėvą Simaną. „Ar čia tavo sūnus?“ Aštuoniasdešimt ketverių tėvas sukrėstas: jo sūnus nužudytas... O gal tai jo brolis, nužudytas jaunystėje prie Veiverių

– Simanas Lukša jau pats nežinojo, kur baigiasi ir kur prasideda tikrovė...“ (K. Kasparas, V. Vitkauskas). Stribai ir kareiviai tai palaikė išsisukinėjimu, seną žmogų mušė ir murgdė sūnaus kraujo klane. Žaizdos ir sumušimai buvo sunkūs, tėvą teko nunešti į trobą ir paguldyti į

Simanas Lukša. Apie 1946 metus

lovą. Tuos kelis mėnesius sveikata negerėjo. Simanas Lukša mirė spalio 12 dieną nuo sumušimo taip ir neatgavęs nuovokos... Žinoma, Simano mirties liudijime tikrosios mirties priežasties gydytojai neužrašė. Savųjų prie jo karsto nebuvo, tik žmona Ona. Vėliau moteris paliko namus ir slapstėsi, nes sūnūs partizanai buvo žuvę, kentėjo lageriuose ar tęsė rezistencinę kovą.

1947 metų rugsėjo 12 dieną Kazlų Rūdos miškuose, dengdamas partizanų atsiuokimą nuo sovietų kareivių, žuvo jaunėlis sūnus Stasys Lukša. Kur užkasti palaikai – nežinoma. Apie Juozo ir Antano Lukšų kovą dauguma iš mūsų žinome...

Štai ką pasakojo dabar Alytuje gyvenantis Algimantas Tūtlys – vyriausias Marijos Lukšaitės-Tūtlienės sūnus:

„Labai gerai prisimenu Simaną Lukšą, nes tai mano mielos mamos tėtis. Taigi tai mano senelis. Jis gyveno Juodbūdžio kaime, aš – Mozūriškių, tačiau buvome artimiausi kaimynai. Paauglystėje kartu su seneliu teko ir karves paganyti. Gerai jį pažinojau.

Kai 1947 metų vasarą įvyko Lukšų šeimos tragedija, man buvo aštuoniolika metų. Mokiau Veiverių gimnazijos priešpaskutinėje klasėje. Taigi senelio šeimos tragediją teko sąmoningai ir giliai iš-

gyventi. Mano atmintyje tai išliko visam gyvenimui.

Tragedijos rytą pažadino kulkosvaidžio salvės. Nors man, karo laikų vaikinui, tai nebuvo naujiena, tačiau šį kartą atrodė, kad tai vyksta čia pat kieme. Šaudymui numimus išėjau iš klėties, kurioje miegodavau vasaromis. Kai gydėsi po sužeidimo, dažnai kartu su manimi klėtyje ilsėdavosi ir partizanas Stasys Lukša-Juodvarnis. Taip pat ir Jurgis Lukša-Piršlys. Kartą tik su kojineis dėdė Jurgis išbėgo į greta esantį mišką, nes mūsų mama, tomis naktimis eidavusi sargybą, pranešė, kad ateina enkavėdistai.

Tą lemtingą rytą išėjęs į kiemą greitai supratau, kas vyksta. Netrukus atėjo keli stribai ir kareiviai. Jie išsivedė mano tėtį Praną Tūtli Lukšų ūkio link. Netrukus tėtis grįžo ir pranešė baisią, liūdną žinią – nušovė Jurgį. Jis guli kraujo klane rugiuose, prie kluono. Tėtį tada išvedė, kad patvirtintų nužudytojo asmenybę.

Aš į Lukšų sodybą išdrišau nueiti tik po poros dienų, kai stribai baigė plėsti ūkį ir išsidangino į Veiverius. Aprišus pavojui su mama nuėjome į Lukšynę – jos tėviškę. Vaizdas buvo kraupus – Jurgio žūties vietoje juodavo sukrešėjusio kraujo liekanos. Jo kūną išsivežė stribai. Visų pastatų durys atviros, jas girgždino vėjas. Pasitiko močiutė Ona Lukšienė. Ji beperstojo verkė. Pasakojo, kad stribai elgėsi žiauriai, mušė dėdė Vincą ir senelį Simaną, nes jis nuvestas prie nužudyto sūnaus Jurgio sukniubo ir neatsakė į sribų klausimus. Močiutė Ona taip pat papasakojo, kaip stribai, baigę egzekuciją, į „politorę“ įmetė Jurgelio palaikus, greta įsodino ūkio šeimininką vyriausią brolį Vincą ir išsivežė neaišku kur ir kuriam laikui. Vincas vėliau buvo išvežtas į Vorkutos lagerius, iš Sibiro grįžo gal po 10 metų.

Nors mes atėjome vidurdienį, senelis gulėjo lovoje ir dejavo. Atrodė, kad jis mato tik viena akim, nes kita buvo užmerkta, užtinusi mėlyne.

Senelis Simanas taip ir nepasveiko. Jis nuolat gulėdavo, prakalbinti buvo sunku. Kartais klaidingai šaukdavosi savo sūnų... Vasarai baigiantis senelio jėgos visai pasibai-

Sveikiname

Jubiliejaus proga sveikiname Vytautą ARŽUOLAITĮ
Susitauk su tuo, kas praėjo,
Ir su tuo, kas daugiau nebegrįš...
Bet dar tolimos erdvės skaidrėja,
Dar vis šviečia toli spindulys.
Tie metai skubėjo lyg vėjai benamiai –
Vaikystė, jaunystė, branda...
Pavasario saulė tikrai dar sušildys
Sava gaivalinga šviesa.
Ilgų gyvenimo metų, sveikatos linki
LPKTS Rokiškio filialas

Tauro apygardos Geležinio Vilko ir Vytauto rinkinių partizanų ryšininkę, buvusią politinę kalinę, Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejaus įkūrėją **Aldoną VILUTIENĘ** gražios sukakties proga sveikina ir Dievo palaimos, sveikatos, ilgiausių metų linki bendražygiai, draugai, bendradarbiai –

Marytė Ramoškienė, Janina Miliauskienė, Janina Gurevičienė, Julija Stankevičienė, Marijampolės Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejaus darbuotojai, LPKTS valdyba

Dėkojame paaukojusiesiems Vytauto Juodsnukio knygos „Suvalkijos partizanų takais“ antros dalies leidybai:

Jonui Vytautui Žibui – 100 litų,
Vaclovui Petrauskui – 100 litų,
Zenonui Čerkauskui – 100 litų,
Zigmantui Samiui – 100 litų,
Bronislavui Algimantui Lelešiui – 600 litų.

**LPKTS valdybos pirmininkas
Antanas Lukša**

gė, vieną rytą nebepabudo. Laidotuvės – be galo liūdnos. Šalia karsto nebuvo artimųjų. Karstas, kuriame senelis Simanas gulėjo pašarvotas, buvo skirtas ne jam, o sūnui Jurgiui. Tai mažai kas žinojo, kad, Jurgiui žuvus, mes nutarėme sukalti karstą, nes tikėjome sužinoti, kur stribai užkas Jurgio palaikus ir juos perlaidoti karste, kaip dera žmogui – krikščioniui. Tačiau Veiverių stribai sugebėjo palaikus paslėpti. Tas karstas, pagamintas meistro A. Jurkšos, buvo saugomas mūsų namuose, prie kluono esančiame maniežo pastate po šiaudais. Nors būdavo daug kratų (o dar daugiau baimės, jei gu ras stribai), tačiau karstą pavyko išsaugoti, ir jį atgulė senelis Simanas.

Simaną Lukšą garbingai palaidojome Veiverių kapinėse. Prie paminklo dabar siūbuoja sūnaus Antano pasodinta sidabrinė eglė. Papūtus vėjeliui ji ošia, šlama, primindama seneliams Onai ir Simanui apie jų sūnų Jurgio, Juozo ir Stasio žūtį vardan Lietuvos laisvės.

Antanas Lukša prisimena, kad 1947 metų liepos 14 dieną po jo apklausos, motiną Oną Lukšienę įvedė į

Kauno MGB rūmuose buvusį kalėjimą. Argi gali būti didesnis cinizmas Motinos atžvilgiu?..

Atvedė tada sūnų Antaną sudaužytą per tardymą, sukaustytą grandinėmis, spaudžiančiomis rankas. „Sapnavau tą naktį brolį Jurgį, pakabintą klojime už kojų, ir kažkas lupa jam odą... Ir tai sakiau Mamai. Ji kurį laiką žiūrėjo į grandines, paskui pasakė, kad Jurgio nebėra... nušautas, o tėvelis sribų ir kareivių labai sumuštas, kažin ar išgyvens. Susmukau ant betono grindų, mane ištempė atgal į rūsi“, – prisiminė LPKTS valdybos pirmininkas Antanas Lukša, paklaustas, kada sužinojo apie tėvelio sužalojimą. Nuteistas 25 metams lagerio ir 5 metus tremties, partizanas Antanas Lukša-Arūnas politinio kalinio kelią ėjo Komijos, Taišeto, Kolymos lageriuose ištisus dešimtį metų. Motina po tėvo mirties slapstėsi, trys broliai žuvo, jiedu su Vincu kentėjo lageriuose.

Tokia keturių partizanų Tėvo, nužudyto okupantų ir jų talkininkų, trumpa žūties istorija. Nenorėjau, kad šis paliudijimas nukeliautų į nežinomą.

Partizanų tėvo Simano Lukšos žūtis

Prienų rajono Veiverių valsčiaus Juodbūdžio kaimo ūkininkų Simano (1864–1947) ir Onos (1886–1966) Lukšų bei jų sūnų gyvenimo istorija daugeliui žinoma. Partizanų Juozo-Skirmanto (1921–1951), Stasio-Juodvarnio (1926–1947), Jurgio-Piršlio (1920–1947), Antano-Arūno, gimusio 1923 metais, rėmėjo Vinco (1905–1993), jų Motinos Onos gyvenimo epizodai aprašyti knygoje, moksliniuose veikaluose, chrestomatiniame rezistencijos kovos šaltinyje – Juozo Lukšos-Daumanto knygoje „Partizanai“. Deja, kiek mažiau žinomas tėvo Simano Lukšos gyvenimas ir žūtis nuo sovietinių karių ir stribų rankų...

Lukšų šeima gyveno gražiam vieniemyje: aplink pievos, kiek toliau Mozūriškių miškas, kelios dešimtys hektarų dirbamos žemės. Iš pirmos santuokos su Marija Valentaite Simanas sulaukė Vaikų: Marijos (1898–1994), Angelės (1900–1930) ir Vinco. Po žmonos Marijos mirties, antroje santuokoje su Ona Vilkaite Simanas sulaukė: Jurgio, Juozo Albino, Antano ir Stasio. Tėvas buvo ramaus būdo ūkininkas. Vaikus leido į Veiverių progimnaziją. Jaunesnieji sūnūs, baigę Kauno „Aušros“ gimnaziją, siekė aukštojo mokslo – studijavo Kauno Vytauto Didžiojo universitete, kol 1944 metų vasarą sugrižo sovietų okupantas...

Nelaimių buvo ir anksčiau, tačiau tas lemtingas rytas šeimai atnešė neišdildomo skausmo ir kančios...

1947 metų birželio 13-ąją, 4 valandą ryto, dvi NKVD kareivių mašinos puolė Lukšų sodybą ir kulkosvaidžio serija nušovė ten besislapstantį sūnų Jurgį. Slėptuvė buvo sodybos klėtyje, tad pamatęs kareivius, Jurgis traukėsi į Mozūriškių mišką, tačiau kulkosvaidžio serija pavijo rugių lauke... Jurgis gulėjo kraujo klane, žuvo iš karto...

„Kieme pilna kareivių ir Veiverių stribų. Į kiemą išvaryti visi šeiminykščiai ir kaimynas Tūtlys (Marijos Lukšaitės vyras)... Atpažinti žuvusįjį atitempė ir tėvą Simaną. „Ar čia tavo sūnus?“ Aštuoniasdešimt ketverių tėvas sukrėstas: jo sūnus nužudytas... O gal tai jo brolis, nužudytas jaunystėje prie Veiverių – Simanas Lukša jau pats nežinojo, kur baigiasi ir kur prasideda tikrovė...“ (K. Kasparas, V. Vitkauskas). Stribai ir kareiviai tai palaikė išsisukinėjimu, seną žmogų mušė ir murgdė sūnaus kraujo klane. Žaizdos ir sumušimai buvo sunkūs, tėvą teko nunešti į trobą ir paguldyti į lovą. Tuos kelis mėnesius sveikata negerėjo. Simanas Lukša mirė spalio 12 dieną nuo sumušimo taip ir neatgavęs nuovokos... Žinoma, Simano mirties liudijime tikrosios mirties priežasties gydytojai neužrašė. Savųjų prie jo karsto nebuvo, tik žmona Ona. Vėliau moteris paliko namus ir slapstėsi, nes sūnūs partizanai buvo žuvę, kentėjo lageriuose ar tęsė rezistencinę kovą.

1947 metų rugsėjo 12 dieną Kazlų Rūdos miškuose, dengdamas partizanų atsitraukimą nuo sovietų kareivių, žuvo jaunėlis sūnus Stasys Lukša. Kur užkasti palaikai – nežinoma. Apie Juozo ir Antano Lukšų kovą dauguma iš mūsų žinome...

Štai ką pasakojo dabar Alytuje gyvenantis Algimantas Tūtlys – vyriausias Marijos Lukšaitės-Tūtlienės sūnus:

„Labai gerai prisimenu Simaną Lukšą, nes tai mano mielos mamos tėtis. Taigi tai mano senelis. Jis gyveno Juodbūdžio kaime, aš – Mozūriškių, tačiau buvome artimiausi kaimynai. Paauglystėje kartu su seneliu teko ir karves paganyti. Gerai jį pažinojau.

Kai 1947 metų vasarą įvyko Lukšų šeimos tragedija, man buvo aštuoniolika metų. Mokiausi Veiverių gimnazijos priešpaskutinėje klasėje. Taigi senelio šeimos tragediją teko sąmoningai ir giliai išgyventi. Mano atmintyje tai išliko visam gyvenimui.

Tragedijos rytą pažadino kulkosvaidžio salvės. Nors man, karo laikų vaikui, tai nebuvo naujiena, tačiau šį kartą atrodė, kad tai vyksta čia pat kieme. Šaudymui nurimus išėjau iš klėties, kurioje miegodavau vasaromis. Kai gydėsi po sužeidimo, dažnai kartu su manimi klėtyje ilsėdavosi ir partizanas Stasys Lukša-Juodvarnis. Taip pat ir Jurgis Lukša-Piršlys. Kartą tik su kojineėmis dėdė Jurgis išbėgo į greta esantį mišką, nes mūsų mama, tomis naktimis eidavusi sargybą, pranešė, kad

ateina enkavėdistai.

Tą lemtingą rytą išėjęs į kiemą greitai supratau, kas vyksta. Netrukus atėjo keli sribai ir kareiviai. Jie išsivedė mano tėtį Praną Tūtlį Lukšų ūkio link. Netrukus tėtis grįžo ir pranešė baisią, liūdną žinią – nušovė Jurgį. Jis guli kraujo klane rugiuose, prie kluono. Tėtį tada išvedė, kad patvirtintų nužudytojo asmenybę.

Aš į Lukšų sodybą išdrįsau nueiti tik po poros dienų, kai sribai baigė plėšti ūkį ir išsidangino į Veiverius. Aprimus pavojui su mama nuėjome į Lukšynę – jos tėviškę. Vaizdas buvo kraupus – Jurgio žūties vietoje juodavo sukrešėjusio kraujo liekanos. Jo kūną išsivežė sribai. Visų pastatų durys atviros, jas girgždino vėjas. Pasitiko močiutė Ona Lukšienė. Ji be perstojo verkė. Pasakojo, kad sribai elgėsi žiauriai, mušė dėdę Vincą ir senelį Simaną, nes jis nuvestas prie nužudyto sūnaus Jurgio sukniubo ir neatsakė į sribų klausimus. Močiutė Ona taip pat papasakojo, kaip sribai, baigę egzekuciją, į „politorę“ įmetė Jurgelio palaikus, greta įsodino ūkio šeimininką vyriausią brolių Vincą ir išsivežė neaišku kur ir kuriam laikui. Vincas vėliau buvo išvežtas į Vorkutos lagerius, iš Sibiro grįžo gal po 10 metų.

Nors mes atėjome vidurdienį, senelis gulėjo lovoje ir dejavo. Atrodė, kad jis mato tik viena akim, nes kita buvo užmerkta, užtinusi mėlyne.

Senelis Simanas taip ir nepasveiko. Jis nuolatos gulėdavo, prakalbinti buvo sunku. Kartais klaidingai šaukdavosi savo sūnų... Vasarai baigiantis senelio jėgos visai pasibaigė, vieną rytą nebepabudo. Laidotuvės – be galo liūdnos. Šalia karsto nebuvo artimųjų. Karstas, kuriame senelis Simanas gulėjo pašarvotas, buvo skirtas ne jam, o sūnui Jurgiui. Tai mažai kas žinojo, kad, Jurgiui žuvus, mes nutarėme sukalti karstą, nes tikėjomės sužinoti, kur sribai užkas Jurgio palaikus ir juos perlaidoti karste, kaip dera žmogui – krikščioniui. Tačiau Veiverių sribai sugebėjo palaikus paslėpti. Tas karstas, pagamintas meistro A. Jurkšos, buvo saugomas mūsų namuose, prie kluono esančiame maniežo pastate po šiaudais. Nors būdavo daug kratų (o dar daugiau baimės, jeigu ras sribai), tačiau karstą pavyko išsaugoti, ir į jį atgulė senelis Simanas.

Simaną Lukšą garbingai palaidojome Veiverių kapinėse. Prie paminklo dabar siūbuoja sūnaus Antano pasodinta sidabrinė eglė. Papūtus vėjeliui ji ošia, šlama, primindama seneliams Onai ir Simanui apie jų sūnų Jurgio, Juozo ir Stasio žūtį vardan Lietuvos laisvės“.

Antanas Lukša prisimena, kad 1947 metų liepos 14 dieną po jo apklausos, motiną Oną Lukšienę įvedė į Kauno MGB rūmuose buvusį kalėjimą. Argi gali būti didesnis cinizmas Motinos atžvilgiu?..

Atvedė tada sūnų Antaną sudaužytą per tardymą, sukaustytą grandinėmis, spaudžiančiomis rankas. „Sapnavau tą naktį brolių Jurgį, pakabintą klojime už kojų, ir kažkas lupa jam odą... Ir tai sakiau Mamai. Ji kurį laiką žiūrėjo į grandines, paskui pasakė, kad Jurgio nebėra... nušautas, o tėvelis sribų ir kareivių labai sumuštas, kažin ar išgyvens. Susmukau ant betono grindų, mane ištempė atgal į rūšį“, – prisiminė LPKTS valdybos pirmininkas Antanas Lukša, paklaustas, kada sužinojo apie tėvelio sužalojimą. Nuteistas 25 metams lagerio ir 5 metus tremties, partizanas Antanas Lukša-Arūnas politinio kalinio kelią ėjo Komijos, Taišeto, Kolymos lageriuose ištisus dešimtį metų. Motina po tėvo mirties slapstėsi, trys broliai žuvo, jiedu su Vincu kentėjo lageriuose. Tokia keturių partizanų Tėvo, nužudyto okupantų ir jų talkininkų, trumpa žūties istorija. Nenorėjau, kad šis paliudijimas nukeliautų į nežinomybę.

* * *

Pirmojo trėmimo 70-mečio sukakčiai

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Tremtis išskyrė amžinai

Antanas ir Paulina Vabalai gyveno Grikapolio kaime, Šventežerio valsčiuje, Lazdijų apskrityje, dideliame 30 hektarų ūkyje, su dvaro tipo statiniais. Užaugino penkis sūnus ir dvi dukreles. Vyriausias Antanas, gimęs 1911 metais (šiuo metu gyvena Radviliškyje), buvo šaulys, dirbo vienoje